

אן פונה האצבע המאשימה? מתוך "פרשות רצח"

סטירה רפויה בחסות המזגן

גרסתה הבימתית של קבוצת רות קנר לרומן העדויות של מנפרד פרנקה על ליל הבדולח מוכיחה עד כמה בלתי אפשרי לייצג את הבלתי אנושי // איתן בוגנים

★★★★★

עצם אזכורה של גרמניה הנאצית, ולו ברמיזה או בלחישת רפה, מעורר באופן אינסטינקטיבי רעד וחלחלה בקרב אנשים שפויים רבים בעולם המערבי, ודאי בישראל. מסקרנת אם כך העובדה שהיצירה הבימתית החדשה של קבוצת רות קנר, "פרשות רצח", הנוגעת באופן מיידני ופרטני באותה תקופת שלטון נאצי חשוכה משחור, נותרת מקסם שווא מנוכר ושכלתני לכל אורכה.

דמעות לא יזלו וצמרמורות לא ירטטו בהפקת התיאטרון סיפור הרפלקסיבית של קנר, המבוססת על ספרו התיעודי של הסופר הגרמני מנפרד פרנקה. ברצף של עדויות מעלה ההצגה באוב את מעורבותם ושתיקתם של אזרחים גרמנים לנוכח אירועי ליל הבדולח הידועים לשמצה. הבור הכי עמוק והכי מצחין בהיסטוריה האנושית, הריק והאין המוחלט, הקרקע שנשטמה מתחת לרגלינו תהיה כנראה לבצע נידחת ונוזילה, והמקרה של קבוצת קנר בהחלט מדגים בצורה קרה, חדה ומדויקת להפליא עד כמה בלתי אפשרי לייצג את הבלתי אנושי ועד כמה מופרך לתרגם את העיוורון למראית עין חטופה. הפער העצום בין הציר הנרטיבי המוצהר של היצירה (גרמניה בימי

שלטון הנאצים) והסוגיות הנוקבות העולות ממנו (פחד ופחדנות, שתיקה, התעלמות והדחקה, דעות קדומות, ברוטליות, התעללות ורצח) לבין הז'אנר המודע לעצמו, היוצר הורה, המשתף את הקהל, השוכר את האשליה, המספר סיפורים נטו וכו' - הפער הזה הוא כל כך משמעותי וצורם ב"פרשות רצח" (ודאי כשהוא נעשה בודון, מתוך שיקול מחושב, מקצוענות, קשיחות וקור רוח), עד שהחוויה הופכת לעקרה מבחינה רגשית, מרוקנת ברמת ההודות ההכרחית עם הדמויות, ופורייה עד כדי התפקעות מההיבט הביקורתי והמימד המטא-צורני.

ב"פרשות רצח" פעורה תהום בין הצורה לתוכן; בין האסתטיקה לאידאולוגיה; בין זה שברור לנו כשמש שהגרמנים המהורכנים אשמים ובין זה שמישהו מנסה משום מה למסור לנו איזה היגד פוליטי מופשט; בין האצבע המאשימה גרמנים עם בעיות אנושיות קטנוניות ובין הסטירה הרפויה שאנחנו מקבלים בשלווה כקהל ישראלי מיליטנטי כובש.

יחד עם הניתוק היצירי והריחוק - שקשורים באופן מהותי ומבריק לכרוניקה המסופרת בדיעבד דרך מספר עדים (ילד, רופא, גבלס ועוד) - השתלשלות האירועים על הבמה

מייצרת באופן די מוזר פלטפורמה לא מאיימת, כאילו קונבנציונלית, משעשעת ונינוחה אפילו לדורות תשושות מהלחות האיומה. ב"פרשות רצח" הכל תלוי על בלימה בחלל הממוזג והמפנק של מרכז סוון דלל. כמו הפגיון המרקד באוויר שרואה מקבת בחזיונו, כך גם הצופה רואה ולא רואה, שומע ולא שומע, נוגע ולא נוגע, מתחכך ברכות עם המילים והמסמנים. האבסורד, הגרוטסקה וקלישאות הייצוגים אל מול הדקדוק, הפרטים והקצב הבלתי מתפשר הם כלי נשק קטלניים בידיה של קנר, שלא מומרים אף לא לרגע לציניות מעושה בידי השחקנים. לכאורה למשחק המעולה והשקוף יש חלק רב בהשגת האיכויות הדואליות האלו, אבל לא באמת. כלומר, כל השחקנים, ובעיקר כל השחקניות עושים עבודה נפלאה ומשובחת אך גם מוגבלת וכולאה, חסרת עומקים ונטולת תהליכים, משום דרישותיו הנוקשות של הז'אנר המפוכח, משום המעברים המהירים בין גופים לדמויות, משום שהבמה כולה נתונה לבמאית, למפעילת הבובות, לקונספט.

מעבר לכישרון ההמצאה הפנטסטי, לשימוש יוצא הדופן בכמה הכמעט ריקה, להפעלה המפעימה והמורכבת של תנועה וקול - מותר להניח שמעבר לכל ההיבטים האלה שמפעילים את החושים הגשמיים, היצירה מבקשת להיות יותר ממה שהיא (עקב התכנים הטעונים ולמרות הערפול והתחבולות

הבומרנגיות) - כלומר, לשמש מטפורה, אלגוריה, מטונימיה או מתווך מתוחכם כלשהו בדרך אל התובנה או ההארה. אם השערה זו נכונה, אזי ש"פרשות רצח" נכשלה במשימה. היצירה הרצינית (אנב, גם זה שקוראים ל"פרשות רצח" יצירה ולא הצגה או מיצג היא חלק מהטשטוש הפסאודו אמנותי) אמנם מספקת מגוון מרשים וסותר של נקודות מבט שונות על אותו אירוע אומלל, אבל בחקויה את אותו מעמד של אותם גרמנים "הגונים" שהחרישו וישבו בחוסר מעש, היא מסתפקת כמתן עדות לקונת מבלי לנקוט עמדה, מצביעה מרחוק על העוולות ומותירה את החלל כולו לפרשנויות ולגרסאות של האמת, שבה אמור להישמע יותר ממה שלא נאמר מאשר ממה שנאמר. מכאן שהשאלות המוסריות העולות מהיצירה באשר לשיתוף פעולה, לרוע צדוף ולסתם קהות חושים בעולם שאיבד את דעתו, מאבדות גובה ונשארות נטושות בשולי המחשבות. הכל מכוון לכך שהצופים ייקחו חלק במתרחש, והכל מוביל לכך שהצופים נשארים צופים, מתבוננים מהצד כחבר מושבעים הסנני שכיסו את עיניו. אם ההפשטה של ליל האירועים הרצחני כוונה לכך שנחשו שהם - הגרמנים שאטמו את אוזניהם ולא שמעו את הצרחות והמצוקה - הם אנחנו, אזרחים ישראלים מין השורה, אז לגמרי לא ברור אם צריך לסלוח להם כי המסכנים נקלעו לנסיבות מקלות שהיו מעבר לכוחם, או שצריך לחסל אותם (ואתנו) כי האדם רע מיסודו. או שמא צריך בכלל לחבק ולאמץ אותם לחיקנו ולממן להם פסיכואנליזה משום הילדות הטרואמית שהם עברו?

ב"פרשות רצח" פעורה תהום בין האצבע המאשימה גרמנים עם בעיות אנושיות קטנוניות ובין הסטירה הרפויה שאנחנו מקבלים בשלווה כקהל ישראלי מיליטנטי כובש

את אותה אנלוגיה, כמובן, ניתן להשליך על אי הבהירות באשר לרלבנטיות של היצירה לימינו ול"מצב" הפוליטי המסוכסך שלנו. במובן זה, דוקטרינת ההורה הקיצונית יוצרת עמימות שיכולה להסב יותר נזק משוב בעולם. ואולי כל זה הוא רק עניין של העדפה או הכחשה מצידו של הצופה.

"פרשות רצח", סוון דלל, שישי-שבת (26.7-25.7)